

TÖRÖK ENIKŐ

Kataszteri iratok a világhálón

*Az MNL Országos Levéltára kataszteri gyűjteménye**

2003 és 2005 között a közgyűjteményi területen több felmérés és stratégiai javaslat született arról, hogy milyen típusú könyvészeti, levéltári stb. anyagokat lenne célszerű digitalizálni. Ennek eredménye volt, hogy a Nemzeti Kulturális Alap (= NKA) 2007–2009 között kiemelten támogatta a levéltárakban őrzött térképanyag digitalizálását és online publikálását.¹

Az NKA támogatásával a megyei levéltárakban őrzött kataszteri térképek, valamint az Országos Levéltárban őrzött kataszteri térképek és kataszteri oleáták digitalizálása, részbeni georeferálása és interneten közzététele valósult meg.² A térképanyag történeti forrásértékének kiaknázásához azonban elengedhetetlennek bizonyult az írásos munkarészek darabszintű feldolgozása, digitalizálása és online közzététele.³ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában (= MNL OL) őrzött kataszteri iratok a Térképtár Kataszteri gyűjteményében található az S 79 törzsszámon („Iratok”), de nemcsak írásos dokumentumok vannak ebben az állagban, hanem térképek is: felvételi előrajzok.

Levéltárba kerülés

A kataszteri iratok az 1920-as és 1950-es évek folyamán kerültek közgyűjteménybe. Az egyes iratátadásokról nem maradtak fenn pontos jegyzékek, így nem lehet rekonstruálni, hogy

mikor mit adtak át. 1934-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi tárából, 1937-ben az egri M. Kir. Pénzügyigazgatóságtól kerültek, kerülhettek kataszteri iratok az Országos Levéltárba. 1951-ben az Országos Földmérési Intézet (= OFI) és a felügyelete alatt álló, a vele azonos épületben levő Pest Megyei Földmérési Igazgatóság is átadott ekkor a levéltárnak országos jelentőségű iratokat, amelyeket az OFI-ben rendeztek és jegyzékelték: az 1945 előtti megyebeosztás szerint a megyék betűrendjében, a megyéken belül az 1948. évi állapotok szerint a községek betűrendjében. A levéltárban a korábban beérkezett iratanyagot ebben a rendszerben helyezték el. Az egy-egy községre vonatkozó iratanyagot általában egy – a nagyobb terjedelműeket több – csomóba kötötték. Az 1950-es években összeállított jegyzék feltüntette, hogy az egyes községekről milyen iratfajta, hány példányban található meg, ezek sorrendje az egyes csomókon belül azonban következtelen volt.⁴

Darabszintű nyilvántartásba vétel

A kataszteri iratok feldolgozása 2010-ben kezdődött a Folio Viewsban működő térképtári adatbázisban, a 2013–2015. évi Országos Tudományos Kutatási Alap (= OTKA) projekt keretében az S 79 állag darabszintű feldolgozása megtörtént. 2014-ben a térképtár adatbázisát

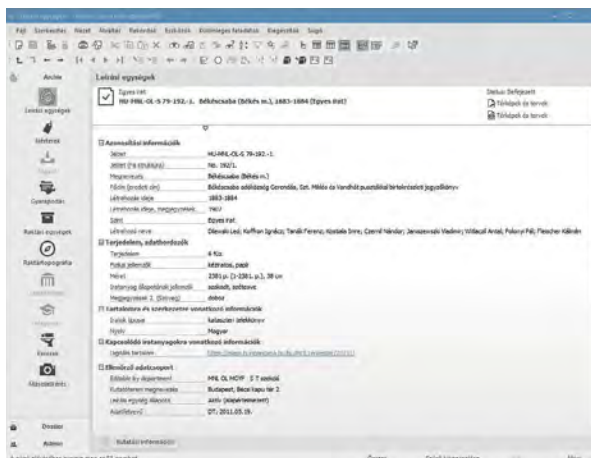
* A kataszteri telexkönyvek digitalizálása és online hozzáférhetővé tetele a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alap K 132723 projektjében valósult meg.

1 Az előzmények összefoglalását l. a kataszteri térképek digitalizálására vonatkozó első NKA-pályázat keretében készített módszertani tanulmányban: BAK BORBÁLA – HUNYADYNÉ FABÓ BEÁTA – OROSZ KATALIN – REISZ T. CSABA – TÖRÖK ENIKŐ: *Kataszteri térképek tömeges digitalizálása*. Bp., 2008. (<https://mek.oszk.hu/13200/13275>; = *Tömeges digitalizálás*, 2008).

2 Vö. a Hungaricana Közgyűjteményi Portál „Térképek és építészeti tervek” tematikus fejezetét (<https://maps.hungaricana.hu>), illetve az Arcanum Térképek „kataszteri térképek” különgyűjteményét (<https://maps.arcanum.com/hu/map/cadastral/>).

3 *Tömeges digitalizálás*, 2008. [REISZ T. CSABA:] OTKA-pályázatok: A kataszteri felmérés térképeinek és iratainak forrásfeltárása (K 105 886). *Catastrum*, 1. (2014) 1:31.

4 *Tömeges digitalizálás*, 2008. 13–15. A kataszteri gyűjtemény kialakulásához l. még: REISZ T. CSABA: Kataszteri térkép- és iratanyag a Magyar Országos Levéltárban. *Catastrum*, 6. (2019) 1:44–52.

■ Békéscsaba kataszteri telekkönyvének leírása a scopeArchivban

betöltöttük a scopeArchivba, és július 1-jétől a feldolgozás az új nyilvántartó rendszerben folytatódott.⁵

A leírási egységeket irattípusonként, azon belül „művenként” hoztuk létre. Egy „mű” lehet több szelvényből álló térkép vagy egy több füzetből álló irat is. Az eredetit, a másolatot és a fordítást külön műnek tekintettük.

A terjedelem megállapításához a paginálást választottuk a korábbi csomónkénti foliózással szemben. Az S 79 összterjedelme több mint 1 300 000 oldal. Kezdetben egy település iratait folyamatosan pagináltuk, később áttértünk a művenként, leírási egységenként újratekintendő oldalszámozásra. Mivel nem tudtuk, hogy a későbbi években milyen szkennelvel, oldalanként vagy kétoldalanként fogják-e felvenni az iratokat, az eredeti irat terjedelmének megállapítására helyeztük a hangsúlyt, a számozást nem a digitalizálás szempontja határozta meg. Ez például azt jelentette, hogy kétoldalas táblázat nem egy számot kapott. A számozásban előfordulnak hibák, ugrások (szám tartomány ismételt megadása vagy kihagyása).

A darabszintű feldolgozással párhuzamosan az iratokat csomókból dobozokba helyeztük.

Digitalizálás

A S 79 digitalizálása a 2013–2015. évi OTKA-projekt keretében kezdődött. A felvételi előrajzok egy részét külső vállalkozó, az Arcanum Adatbázis Kft. szkennelte (70 925 felvétel), az MNL OL tervmunka keretében további 52 428 felvételt készített felvételi előrajzokról, illetve lakóházak jegyzékéről, birtokosok névjegyzékéről, házsámjegyzékről stb.⁶

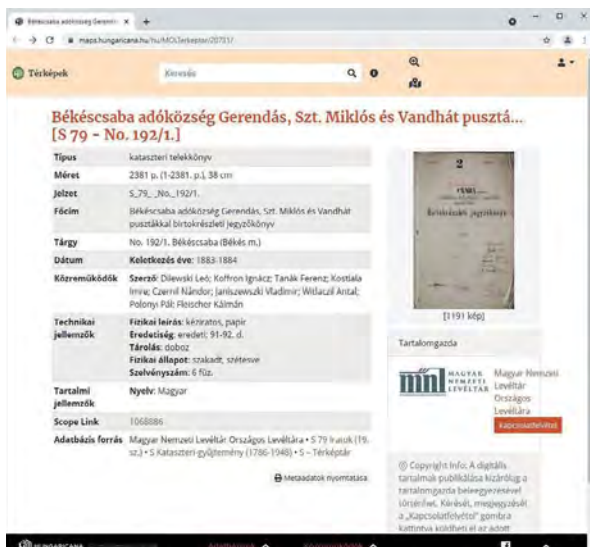
2015-től minden évben szerepelt az MNL munkatervében az S 79 digitalizálásának folytatása, így szkennelték a felvételi előrajzokat, a lakóházak jegyzékeit, birtokosok névjegyzékeit, házsámjegyzékeket, de próbaszkennelést végeztek a kataszteri telekkönyvekről is. Utóbbi során derült ki, hogy egyes telekkönyvek fűzését meg kellett lazítani, bontani az információ felvételezésének biztosítása érdekében.

Az OTKA jogutódja, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal 2019 és 2023 közötti futamidővel ismét támogatta a kataszteri iratanyag feltárásának és digitalizálásának folytatását (K 132723).⁷ Az új projekt keretében folytatódott a kataszteri telekkönyvek digitalizálása 2021-ben. A pályázati terv szerint 400 000 oldal (200 000 felvétel) szkennelését tűztük ki célul, de a technikai előkészületek során az oldalankénti felvétel mellett döntöttünk, és 315 000 oldal/felvétel szkennelésére szerződünk az Arcanum Adatbázis Kft.-vel. A projekt finanszírozási adottságai miatt a digitalizálás 2020 és 2023 között valósul meg, két nagy ütemben, fele-fele mennyiségben. E szkenneléshez – illetve a korábbi tapasztalatokra építve – a lapraszedés mellett döntöttünk, ez több mint 70 munkaórát vett igénybe. Az adatainkban összetartozó oldalpárok egyidejű megjelenítését a Hungaricana Közgyűjteményi Portál ezen funkciója biztosította volna, azonban a kép-

5 [REISZ T. CSABA:] OTKA-pályázatok: A kataszteri felmérés térképeinek és iratainak forrásfeltárása (K 105 886). Szakmai beszámoló az első évről (2013). *Catastrum*, 1. (2014) 2:39. REISZ T. CSABA: OTKA-pályázatok: A kataszteri felmérés térképeinek és iratainak forrásfeltárása (K 105 886). Szakmai beszámoló a második évről (2014). *Catastrum*, 2. (2015) 1:44–45.

6 REISZ T. CSABA: OTKA-pályázatok: A kataszteri felmérés térképeinek és iratainak forrásfeltárása. Záró szakmai beszámoló az OTKA K 105 886 kutatási projektről. *Catastrum*, 3. (2016) 1:47.

7 REISZ T. CSABA: „Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918. Kutatási terv, NKFI Alap K 132723. *Catastrum*, 7. (2020) 2:58–64.

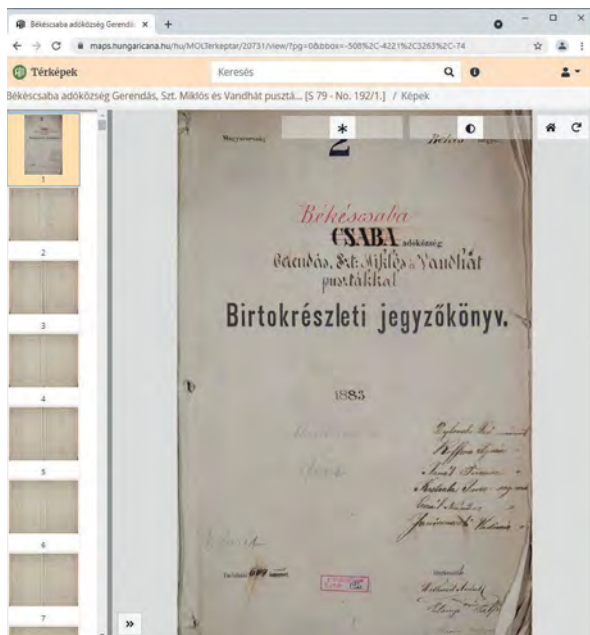
■ Békéscsaba kataszteri telekkönyvének leírása a Hungaricánán

anyagot az MNL Adatbázisok Online (AOL, <https://adatbazisokonline.hu/>) szolgáltatása nem tudta volna hasonlóképpen megjeleníteni, a szerkesztők a képek összeillesztését kérték, ezért végül az iratanyag kétoldalas felvételezését kértük a vállalkozótól.

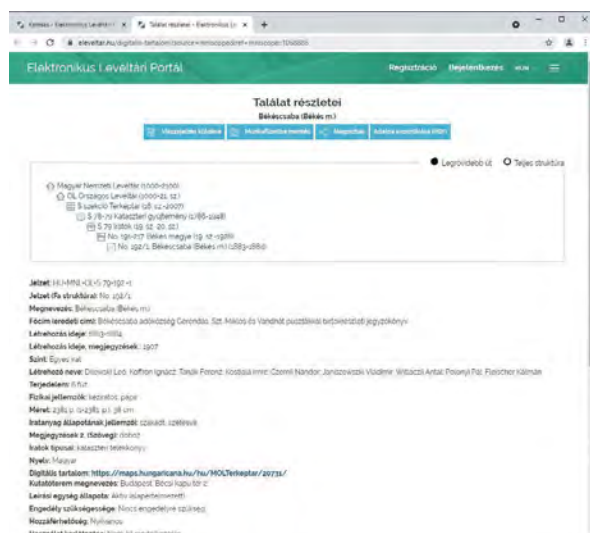
2021-ben az S 79 No. 101. (a Baranya megyei Kovácshida) és No. 452. (a Heves megyei Kisköre) közötti jelzeten őrzött és szkennelhető állapotban lévő kataszteri telekkönyvek digitalizálása valósult meg: 326 település 384 telekkönyve (néhány településről több telekkönyv is létezik). Ezek egy részét egyoldalasan szkennelték (1745 fájl), nagyobb részét kétoldalasan (81 336 fájl), összesen 164 417 oldal felvételezése történt meg, amely 425 GB terjedelmű.

Publikálás

A kutatók szempontjából a projektek legnagyobb eredménye minden bizonnyal az, hogy online tanulmányozhatják az iratokat. Erre a Hungaricana Közgűjteményi Portál nyújt lehetőséget. 2014-ben több mint 2600 irat digitális felvételeit publikálták a portálon, a felvételekkel rendelkező leírások linkjeit beillesztettük a levéltári nyilvántartási rendszer (scopeArchiv) „Digitális tartalom” mezőjébe. 2021-ben publikáltuk az NKFIA-projekt kere-

■ Békéscsaba kataszteri telekkönyvének felvételei a Hungaricánán

■ Békéscsaba kataszteri telekkönyvének leírása az ELP-n

tében az évben az Arcanum által készített csaknem 165 000 felvételt, továbbá a 2015 után az MNL által tervmunkában digitalizált különféle kataszteri iratokat, több mint 35 000 felvételt, így jelenleg több mint 4800 irat kutatható online. A digitális felvételekkel rendelkező leírások linkjei ezúttal is bekerültek a scopeArchiv megfelelő mezőjébe.

Az online kutatás lehetőségét a levéltár az AOL felületen is meg akarja teremteni, ez jelenleg tesztelés alatt áll.